

Fig. 1. Gyrstinge. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1931

GYRSTINGE KIRKE

ALSTED HERRED

Kirken er indviet til Jomfru Maria (sml. Indskriften paa den store Klokke, Alterbordsforsiden og †Altertavle). 1687 fik Justitsraad Vilhelm Mule og Generalflskal Jørgen Landorph kgl. Skøde paa Jus patronatus¹; senere kom Kirken under Sorø Akademi, hvorfra den overgik til Selveje 1. Okt. 1934.

Kirken ligger centralt i Sognet paa et jævnt Terræn midt i Gyrstinge By. Kirkegaarden hegnes af nye Mure.

Bygningen bestaar af romansk Kor og Skib, sengotisk Taarn og Vaabenhus (foran Norddøren) samt Sakristi fra 1848 ved Østgavlen.

Den romanske Kirke, hvis Kor oprindelig afsluttedes med en Apsis, er bygget af raa og kløvet Kamp med tilhugne Hjørnekvadre af samme Materiale og med Vinduesindfatninger af Kridtsten; Dorenes Sider har derimod været af Kamp. Kampestenene i Murværket ligger gennemgaende i regelmæssige Skifter. Murene hviler paa en Syld af kløvet Kamp, der nu ikke er synlig; den romanske Murhøjde er i Skibet o. 5,20 m over nuværende Terræn. Af Apsis staar nu kun ubetydelige Rester bevaret ved Siderne (sml. S. 389). Fra Vaabenhusloftet og paa Overvæggene iagttages endnu den oprindelige Murbehandling. I en Granitkvader paa Korets sydøstre Hjørne ses et lille, indhugget Cirkelkors, Tvm. 11 cm, med opsplittede og flettede Arme.

Skibet har haft tre Vinduer i hver af Langmurene, de vestlige vest for Dø-

rene, de østre er slugt af nye Vinduer, medens de øvrige er kendelige som udvendige Nicher; de to midterste ses desuden indvendig over Hvælvene, det søndre har her Indfatning med Munkesten. I Koret er ingen gamle Vinduespor. Af Dørene er Norddøren i Brug, men helt omdannet, fladbuget; Syddøren er tilmuret og dens Afdækning ødelagt af et nyt Vindue. Korbuen har Kragbaand af Kridtsten med Kvartrundstav i Underkanten; Buens Top ligger 3,85 m, Kragbaandenes Underkant 2,30 m over Kirkegulvet. De oprindelige Kampestensgavle er alle bevarede, de to østre senere forhøjede, og Vestgavlen indbygget i Taarnet. Fra Korloftet ses i begge Gavle Huller til Anlæg for det romanske *Tagværks* Sideaase samt paa Triumfgavlen en Rille for Korets Tagbeklædning; paa Korgavlens Østside staar Riller for Apsidens Tag og i Rillerne lindes Rester af Egespaan.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. I Tiden o. 1400 er der indbygget Hvælvinger i Kirken, to i Skibet, een i Koret. Skibets har smaa Rundstave langs Kappekanterne og paa Pillerne Kragbaand med Hulkehl mellem to Rundstave. Gjordbuen er $1\frac{1}{2}$ Sten bred. Oversiden har Halvstens Forstærkninger forneden i »Lommerne«. I Koret, hvor de nævnte Enkeltheder mangler, er Ribber og Buer ført helt til Gulvet. Adgangen til Loftet har tidligere, inden Taarnet tilbyggedes, været ad en Trælem i Korh vælvet nordvestlige Hjørne. Samtidig med Overhvælvingen er baade Sidemurene og Gavlene blevet forhøjet med Munkesten, og disse Paamuringer er for en væsentlig Del yderligere ommuret i nyere Tid.

Efter Korh vælvingens Opførelse er Apsis o. 1500 blevet udskilt fra Koret ved en Spærremur af Munkesten; i den nordre Side af denne endnu bevarede Mur er der en fladbuget Dør i et spidsbuget Spejl.

Middelalderlige Tilbygninger er Vaabenhuset og det lave Taarn, begge af Munkesten, med mange lysflammede Sten, hvorimellem ogsaa en Del Kampesten, særlig i Taarnmurene. Begge Tilbygninger er haardt restaurerede i 1800'erne. *Vaabenhuset* har over den ny, fladbuede Dør en glat Gavl uden Kamtakker, muret i uregelmæssigt Forbandt, ommuret i nyere Tid; indvendig findes Bjælkeloft, der oprindeligt har ligget betydelig lavere end nu, og i de tre Mure fladbuede Blændinger, de to østre med nye Vinduer. I Vest er et oprindeligt Vindue tilmuret, men ses udvendig som en lille fladbuget Niche. *Taarnrummet* dækkes af en samtidig, lav Krydshvælving, der har Overribber med Trinsten. Ind til Skibet er en spidsbuget Arkade, og i de tre andre Sider spidsbuede Blændinger. Vinduerne er nye. Trappehuset er samtidigt med Taarnet, af almindelig sengotisk Karakter og har fladbuget, nymuret Dor. I Mellemstokværket findes kun i Vest en Spareblænding, spidsbuget og med nyt Vindue. Klokkestokværket har fladbuede Glamhul-Par i fælles Blændinger, udvendig fladbuede, indvendig spidsbuede; Blændinger mangler dog mod Øst, hvor Glamhullerne

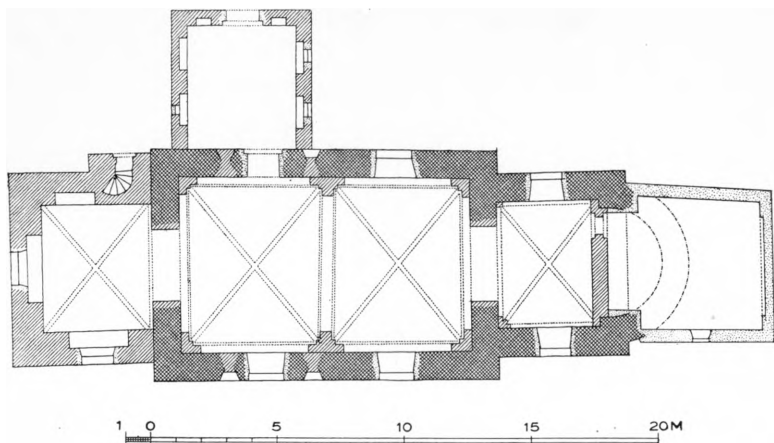

Fig. 2. Gyrstinge. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1931.

ogsaa er mindre, idet Stokværket ikke er frit af Skibets Tag. Gavlene har Kamtakker og fladrundbuede Blændinger, der stammer fra en Hovedstandsættelse i 1867—68, ved hvilken Lejlighed Kirkens Mure rensedes for Puds og Kalk, Taarnets Sydside skalmuredes, og store rundbuede Vinduer indsattes i Kirken. Allerede tidligere, i 1848, nedreves Apsis og erstattedes med en stor, firsidet *Sakristibygning* af smaa røde Sten med gipset Loft og Vindue i Sydsiden.

Kun Korets *Tagværk* er af gammel Eg, og det ses at være omsat. Flere af Hanebaandene, der kun er o. 8 cm brede, har ligget som Loftsbjælker og har Sømmærker fra Bræddebeklædningen, der har været fæstet paa Undersiden.

KALKMALERIER

I Skibet er der i 1897 ved en af Professor J. Magnus-Petersen foretagen Undersøgelse fundet Spor af Kalkmalerier fra to forskellige Perioder². De ældste fandtes paa Skibets Vægge, især paa Triumfvæggen udenom Korbuen og maa antagelig stamme fra Midten eller sidste Halvdel af 1200'erne. Ved Indbygningen af de yngre Hvælvinger er de blevet overskaaret af Skjoldbuerne og da de tilmed var malet paa et Hvidtelag, fremdroges de kun i meget fragmentarisk Skikkelse og maatte atter overhvides. Over Korbuen fandtes et vandret Baand i rødbrune og grønne Farver, og herover har været en Arkaderække med vistnok seks søjlebaarne Rundbuer til hver Side omkring en lidt højere og bredere Midtbue af Trekloverform. Uden Tvivl har Kristus og Apostlene været fremstillet staaende under disse Arkadebuer, men kun usammenhængende Rester af Gevandter var bevaret. Nord for Korbuen fandtes paa samme Væg Rester af en staaende Figur med Bog i Haanden, omgivet af blaagrønt Rankeværk med oprullede Blade. Paa Skibets Sidevægge kunde

det skimtes, at der havde været malet to Friser med Figurbilleder over hinanden, adskilte af et o. 20 cm bredt Baand med savtakket Ornament. Over Hvælvene iagttages endnu ubetydelige Farverester, paa Korgavlen saaledes et grønt Kløverblad og sorte Stjerner.

O. 1500 er Hvælvingerne i Skibet blevet dekoreret, paa Ribberne Kædeornamenter mellem smaa, grønne Blomster, paa Buerne rødbrune Bølgeranker og Skraabaand paa de smaa Rundstave. I en enkelt Hvælvingsskappe blev ved Undersøgelsen fundet Rester af en stor Blomst, men Figurbilleder synes der ikke at have været her. Over Taarnbuen afdækkedes en heraldisk Hjelm med Rester af Hjelmskjoldet, men selve Vaabenskjoldet var ødelagt. Dekorationerne paa Ribber og Buer blev i 1898 restaureret af J. Magnus-Petersen, og Korhævlingen fik en ny Dekoration i Stil dermed. To i Korbuen fremdragne Indvielseskors, der dækkedes af flere Lag yngre Maling, restaureredes ogsaa; det er uvist, om de to lignende Kors i Taarnbuen er gamle.

I 1700'erne fandtes ved Degnestolen malet en Djævel (»depicta cacodæmonis imago«) med Indskriften: »Noli me tangere! cuncta mala mundi mea sunt« (»Ror mig ikke, al Verdens Ondt kommer fra mig«)³.

INVENTAR

Alterbordet er muret af Munkesten op ad den gamle Skillemur mellem Kor og †Apsis (sml. S. 388).

**Alterbordsf or side*, sengotisk, fra o. 1525, med allegorisk Maleri af Marias ubesmittede Undfangelse (afbildet Beckett: Danmarks Kunst II, Fig. 311). Meget beskadiget; blev 1877 afgivet til Nationalmuseet.

Altartavlen (sml. Fig. 3) er et Maleri paa Lærred, forestillende Kristus, knælende i Getsemane, sign. F. C. Lund Juni 1861, samtidig Ramme.

†*Altartavle* (»Katekismustavle«) fra 1593, med fire Sojler og Himmel; Skriftsteder og latinsk Indskrift svarede til Alsted (S. 318). Tavlen var bekostet af Kirken paa Foranledning af Sorø Skoles første Forstander Chr. Mac Alpin⁴. Ogsaa Præstens Navn, Lauritsen, og hans Eftermands, Jens Nielsen (sml. †Kirkedør, S. 392), var malet paa Tavlen⁵.

Fra en middelalderlig †*Altartavle*, muligvis den, der blev fjernet 1593, stammer en Figurgruppe: **Maria med Barnet*, fra 1300'erne. Nu i »Saxos Celle«.

Altersølv. Kalk, 21 cm høj, af kbh. Provesølv fra o. 1650—75, med sekstunget Fod, Knop med Rudefelter, hvori vekslende Graveringer: I H S og Blomst. Baade Bæger og Fod er stemplet med Mestermærke (muligvis lig Olrik 359). Under Foden er graveret: »Wiget 37 loht« og senere indprikket Kirkens Navn. Det sekssidede Skaft er muligvis ældre end Kalkens øvrige Dele. *Dysken* har et graveret Indvielseskors og et Lam med Sejrsfanen; samme Stempler som

Fig. 3. Gyrstinge. Indre, set mod Øst.

Kalken. *Oblatæske* af kbh. Prøvesølv med indprikket Kirkenavn 1853 og stemplet: Sorøe P. C. C. *Sygekalk* af Næstved Prøvesølv; paa Bægeret graveret: »Gyrstinge Kierkes Kalk oc Disk Anno 1679«; paa den runde Knop: »Jesus 79«; Mestermærke for Dionys Willadsen (Olrik 610). Samtidig *Disk* og *Vinbeholder* med samme Indskrift og Stempler.

Alterstager, 33 cm høje, sengotiske, med tre Ringe omkring Skaftet.

Font af Granit, romansk, af to Sten. Kummen, der er delvis udmuret, har Tovsnohing om den øverste Rand; Tvm. 68 cm. Den kegleformede Fod har Rundstav foroven. *Fad*, af Messing med paaloddede Blade, og lille *Skaal*, begge med indprikket: »M. Meyer, Sorøe 1844«.

**Korbuekrucifiks* (Fig. 5), fra o. 1300, Figuren 140 cm høj; under yngre Farvelag Rester af broget Staffering paa Kridt. Sidefigurene: **Maria* og *Johannes* (Fig. 6) er senere, fra o. 1450—1500; Rester af gammel Staffering paa Kridt. Nu i »Saxos Celle«.

Prædikestol (Fig. 4), i Høj-Renaissance fra o. 1600, af samme Opbygning og sikkert fra samme Værksted som Bringstrup-Stolen (Ringsted Hrd., S. 426). De fem Storfelter har Malerier af Treenigheden og Evangelisterne, opmalede paa gammelt Grundlag. Opgangspanel og Himmel er samtidig med Stolen. Opgangspanelet's Fyldinger har naturalistiske Frugt- og Blomstermotiver, sml. Sidefelterne paa Alterbordet i Benløse Kirke (Ringsted Hrd., S. 416 f.).

Farverne skyldes en moderne Istandsættelse, og efterligner den oprindelige, brogede Staffering. De gamle Indskrifter paa Latin og Dansk er ved samme Lejlighed opmalede.

Pengeblok, lille, udhugget i een Egestolpe, indmuret i Skibets Nordvæg tæt ved Østhjørnet. Den nu forsvundne Dor til Pengeblokken har kun været 28 x 15 cm. I Muren over Blokken er der en Udhuling, hvori en Haand med Nød og næppe kan stikkes ind; i Rummets Tag spores en Pengeslidse.

Stoleværk fra 1859.

†*Kirkedør* fra 1596 med »Udgravning«, ifølge hvilken den daværende Sognepræst hed Jens Nielsen (Kaldsbog). Sml. S. 390.

Klokker. 1. 1637. Versaler mellem Barokbort: »Campana vetus huius aedis divae virgini qvondam sacrae in Gjørstinge fortuito pulsando diffracta eiusdem sumptibus restituta et in nova fusione pondere aucta est Helsingorae pastore Jano Paulino« (»Den gamle Klokke for dette Gudshus, fordem viet den hellige Jomfru, i Gjørstinge revnede hændelsesvis ved Ringning og blev paa Kirkens Bekostning fornyet og ved Omstøbningen forøget i Vægt i Helsingør. Præst var da Jens Povlsen«); derunder »Anno 1637«. Om Klokken nederste Rand staar: »Soli deo gloria aus dem Feuer flos ich Meister Hanss Meier gos m(i)ch Anno 1637«. (»Gud alene Æren. Af Ilden flød jeg, Mester Hans Meier støbte mig Aar 1637«). Tvm. 122 cm.

2) 1651. Versaler mellem Laurbærbladstave: »Anno domini MDCLI hæc campana sumptibus huius sacrae ædis in Gjørstinge fusa est Hafniæ a Calus (!) vam Dam Pastore Iano Paulino 1651« (»I Herrens Aar 1651 er denne Klokke støbt paa Bekostning af Gjørstinge Kirke i København af Claus van Dam, da Jens Povlsen var Præst«). Tvm. 92 cm.

En †*Klokke* blev afgivet ved Klokkeskatten 1528.

GRAVMINDER

Mindetavle over Hr. Peder Ladorph, født 1684, Sognepræst for Gyrstinge og Flinterup 1710, Provst for Alsted Herred 1728, død 18. Oktober 1741. Sandsten indfattet af en Bladstavsramme, med forgyldt, fordybet Versalskrift paa sort Bund. I Skibets Nordvæg.

Gravsten. 1) Oprindeligt en middelalderlig Sten med Hulstav langs Underkanten; men i 1560'erne omhugget i »Det store Roskildeværksted« som en Ung-Renaissancesten med Trekantgavl med Roset og Sidespir, Storfelt med to Adelsvaaben og Indskriftfelt og forneden to Akantusvolutter. Det meste af dette er senere bortmejslet og erstattet af en nyere, nu næsten bortslidt Indskrift, hvoraf kun Aarstallet 1698 og de i Skjoldelterne groft indridsede Navnetræk H H S, D C W er bevaret. Stenen anvendtes som Trappesten i Præstegaarden

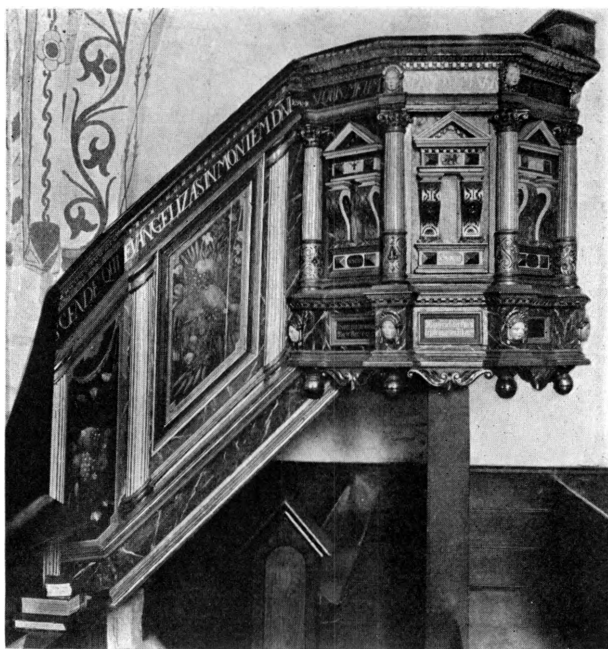
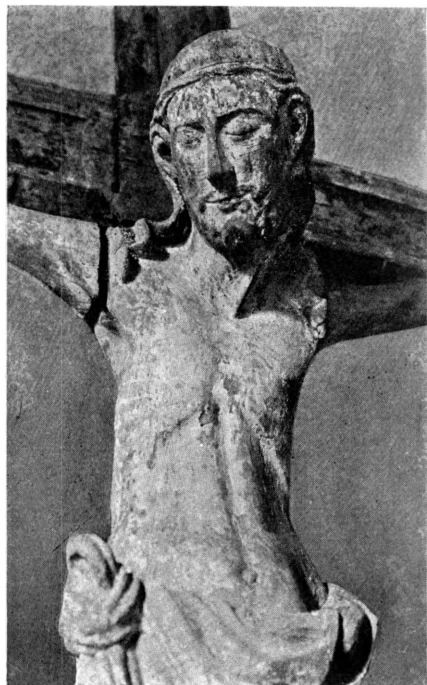

Fig. 4. Gyrstinge. Prædikestol. (S. 391). C. A. J. 1913

P. N. 1913

Fig. 5. Gyrstinge. Korbuekrucifiks.
(S. 391).

V. H. 1955

Fig. 6. Gyrstinge. Maria- og Johannesfigur.
(S. 391).

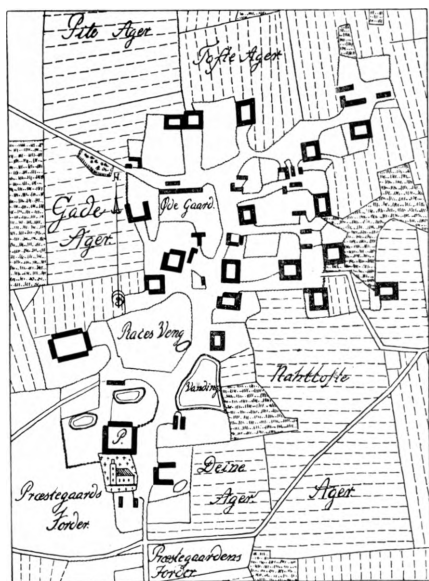

Fig. 7. Gyrstinge 1788.

til 1887. Trapezformet, gotlandsk Kalksten, 200 x 100—73 cm. Nu opsat paa Vaabenhusets Væg.

2) Jens Poulsen, Præst for Gyrstinge og Flinterup i 40 Aar, gift først med Katharina Gelliusdatter, anden Gang med Katharina Hansdatter, tredie Gang med Marie Christensdatter, Fader til tre Sønner og seks Døtre, født i Næstved 23. April 1597, omkommet i Gyrstinge ved en højst bedrøvelig Ildsvaade sammen med seks andre den 6. Maj 1663, samme Dag som han havde forrettet Nadvertjenesten. Indskrift paa Latin med Versaler. Kalksten, nu 115 x 99 cm. Plads som Nr. 1.

3) Peder Hansson Lolch, Sognepræst i Gyrstinge og Flindtrup, død 1710 i sit 59.

Aar, og Hustru Else Globsdatter, død 1709 i sit 43. Aar, »i kærligt Ægteskab i 23 Aar var de af Gud velsignet med 13 Børn, af hvilke nu de 9 efterlevende har til en kærlig Ihukommelse ladet denne Sten bekoste«. Indskriften, med Kursiv, i et ovalt Midtfelt med Laurbærkransramme; i Hjørnerne Ovaler, hvori Evangelistrelieffer med Navne og mellem de øvre et Krucifiksrelief. Kalksten, 208 x 110 cm. Plads som Nr. 1.

**Kaardehefte*, fra 1600'erne, sikkert fra en Kiste. Nu i »Saxos Celle«. 1755 nævnes, at en Løjtnant Holst er begravet i Kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

Kaldsbog fra 1866 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755, 1772 (NM). — Synsforretning 1861 (NM). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1882, Chr. A. Jensen og K. V. Barfoed 1913. Revideret af P. N. og V. H. 1933. — Høyens Notebog XI, 1832. 48.

J. B. Løffler: Sorø Akademis Landsbykirker, 1896, S. 27—29, Tav. VII—VIII. — J. V. Christensen: Fra Hagbards Høj til Kilden i Bøgeskov, Blade af Bringstrup, Sigersted og Gyrstinge Sognes Historie. Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie I. 1907, S. 114 ff.

¹ Kronens Skøder II, 599. ² Indberetninger af J. Magnus-Petersen 1897 og 1898 (NM).

³ Resens Atlas. Uldall. Fol. 186 I, 53 (Kgl. Bibl.). Pontoppidan: Marmora Danica I. 1739, 209.

⁴ Marmora Danica I, 209. Dänische Bibliothec II, 51.

⁵ Præ-

steindberetning 1772; Synsforretning 1861; Kaldsbog.